

Kritik mot en rådmän för kontakter med en av parterna i ett avslutat domstolsärende

Beslutet i korthet: I ett ärende om verkställighet enligt 21 kap. föräldrabalken ingick parterna en överenskommelse i samband med att tingsrätten höll sammanträde. Några veckor senare tog en av parterna kontakt med en rådmän som hade handlagt ärendet inledningsvis men inte varit ordförande vid sammanträdet och ställde frågor bl.a. om hur överenskommelsen skulle tolkas. JO anser att rådmannen i kontakterna med parten inte fullt ut iakttagit kravet i 1 kap. 9 § regeringsformen att en domstol ska vara opartisk i sin verksamhet och därför inte kan undgå kritik.

Anmälan

I en anmälan som kom in till JO den 13 september 2019 framförde AA klagomål mot rådmannen BB med anledning av hennes agerande i anslutning till ett domstolsärende. AA uppgav i huvudsak följande.

Hon var part i ett ärende om verkställighet enligt 21 kap. föräldrabalken som handlades vid Ystads tingsrätt. Ansvarig domare för ärendet var inledningsvis rådmannen BB från Domstolsverkets förstärkningsstyrka. Den 19 juli 2019 höll tingsrätten sammanträde i ärendet med en annan rådmän som ordförande. Vid sammanträdet träffade hon och motparten [*härefter benämnd CC, JO:s anm.*] en överenskommelse som innebar att deras son skulle ha umgänge med CC i USA under augusti 2019. Överenskommelsen antecknades i protokollet från sammanträdet och tingsrätten avkunnade beslut genom vilket ärendet skrevs av. Efter att ärendet avslutats hade BB kontakt med CC både via e-post och telefon och gav honom råd om hur han kunde argumentera i förhållande till överenskommelsen och hur han skulle agera gentemot henne och hennes ombud. Agerandet ledde till att CC olovligen kvarhöll sonen efter umgänget. Kontakterna varken kommunicerades med henne eller diariefördes. Enligt hennes uppfattning agerade BB direkt olämpligt och på ett sätt som närmast varit att likna vid ett ombud för CC.

AA lämnade också in en ljudinspelning från ett samtal mellan henne och CC och ett antal handlingar, bl.a. e-postmeddelanden som skickats mellan BB och

CC efter att verkställighetsärendet hade avslutats. Tre meddelanden som BB skickade till CC den 5 augusti 2019 hade följande lydelse (namnet på AA:s och CC:s son utelämnas här):

Kl. 09:48

Hello, I have no access to the protocol and I am therefore not able to comment the agreement. If there is nothing written about how your son is to get back to Sweden I think you should be entitled to travel alone with your son as long as you bring him to Sweden in time. If you don't have access to his passport it is important that you communicate with AA to enable her to help you so that you can return your son to Sweden according to your agreement.

Kl. 16:44

I seem to have some problem with my mailbox....I try again. I have no access to the protocol and I am therefore not able to see what is written or not. If there is nothing written in the protocol other than a date when your son is supposed to be back there is from my point of view nothing to stop you from traveling alone with your son. It is however very important that you communicate with AA about your plans so she is able to help you by giving you the passport, otherwise it is impossible for you to return your son. The decision from april 2018 does not say anything that stops you from travelling alone with your son to and from US.

Kl. 17:28

Now I read the agreement. The agreement says that AA and [...] are going together to the US and that they are returning to Sweden the 16th of august....It is a matter of how one reads it. You could argue that it is written that AA and [...] goes together to US but not return together (tillsammans). I think that you also could argue that the sentence "AA and [...] return by flight the 16th of August" implies that it is supposed to be together. There is nothing in the decision from april 2018 about [...] traveling with his mother. I think you should consult your lawyer and that you should have a contact with AA:s lawyer in this matter. I think it is important for AA to know that you have to get hold of the passport in order to bring your son back.

Utredning

JO uppmanade tingsrätten att lämna upplysningar om och yttra sig över det som anfördes i anmälan. Av yttrandet skulle särskilt framgå hur BB:s kontakter med CC förhöll sig till kravet på saklighet och opartiskhet i 1 kap. 9 § regeringsformen, RF.

Tingsrätten (genom f.d. lagmannen Stefan Olsson) lämnade den 28 januari 2020 ett remissvar tillsammans med ett yttrande från BB. Hon uppgav i huvudsak följande:

Bakgrund

Jag arbetade under sommaren 2019 som förstärkningsdomare vid Värmlands tingsrätt när jag 25 el 26 juni 2019 fick förfrågan från chefen för förstärkningsstyrkan om jag kunde åta mig att handlägga ett verkställighetsärende för Ystads tingsrätt eftersom det förelåg jäv för domstolens domare då motparten i ärendet, AA var anställd vid tingsrätten. Jag åtog mig uppdraget och då jag inte hörde något från domstolen tog jag mailkontakt med lagmannen Stefan Olsson för att få återkomst till ärendet i VERA-systemet. Stefan Olsson ringde mig den 28 juni 2019 då jag var på väg till tåget för att åka hem. Jag blev kortfattat informerad om ärendet och besked om att jag då hade fått återkomst till ärendet i VERA. Jag läste in detsamma jämte tidigare ärenden och den tidigare vårdnadsdomen som sökanden, CC begärt verkställighet på. Jag kunde vid inläsningen konstatera att

den i april 2018 meddelade vårdnadsdomen redan varit föremål för tre verkställighetsärenden och att en utredning om huruvida barnet riskerade att fara illa av verkställighet hade genomförts under våren 2019, [...]. Den nu aktuella ansökan om verkställighet hade kommit in till tingsrätten den 20 juni vilket betydde att ärendet var lite senfärdigt handlagt, troligen beroende på att man inväntade ytterligare material från sökanden. Efter vissa försök att nå en uppgörelse mellan parterna, kunde jag konstatera att AA gjorde sig okontaktbar, vilket innebar att jag fick se till att kalla till sammanträde i ärendet. Veckan därpå förekom en hel del kontakter via mail och skrivelser vilket mynnade ut i att bevisuppgifter med mera kom in i ärendet inför planerat sammanträde. Därefter, eftersom jag gick på semester, lämnades ärendet över till en kollega för att handlägga ärendet vidare. För min del var ärendet avslutat.

De händelser som är föremål för JO-anmälan

Senare under sommaren fick jag ett telefonsamtal och senare mail från CC i vilket han undrade om han kunde boka en flygresor för sig och sonen och en annan flygresor för AA om han såg till att sonen kom till Sverige i enlighet med parternas uppgörelse. I det av AA delvis orangemarkerade mailet som skickats från mig den 5 augusti 2019 [kl. 16:44, JO:s anm.] svarar jag på frågan om CC på grund av dom eller tidigare beslut är förhindrad att resa ensam med sin son. Det framgår att jag då inte hade sett parternas överenskommelse utan utgick från den dom som meddelats i april 2018, [...]. Senare mailade CC mig uppgörelsen som träffats vid sammanträdet den 19 juli 2019. Jag läste igenom det och konstaterade att det inte gick att säga ja eller nej till hans förfrågan. Jag svarade därför att det är möjligt att läsa överenskommelsen på två sätt och att han borde ta kontakt med sitt ombud och AA:s ombud. Under denna period då något faktiskt ärende inte fanns och som jag i vart fall inte handlade, försökte jag bara förklara för en icke svenskspråkig person vilka regler som gällde. Det föresvävade mig inte att mina besked skulle användas som något sorts rättsligt avgörande. Jag mottog därefter flera mail som kopior vilka jag inte besvarade. Jag fick senare mail och telefonsamtal från CC i anledning av att barnet var kvar i USA trots att han hade planerat skolstart i Sverige. Enligt CC hade AA återvänt till Sverige med sonens båda pass. Jag fick då frågan hur han skulle göra för att returnera sonen till Sverige och vad han skulle göra i anledning av den anmälan om egenmäktighet med barn som han uppgav hade skett i Sverige. Jag svarade honom då att han borde söka hjälp hos svenska ambassaden för att få hem sonen så snart det gick samt att ringa polisen i Ystad för att förklara den uppkomna situationen. Under de kontakter jag hade med CC försökte jag bara förklara överenskommelsens förhållande till vad som förordnats i vårdnadsdomen och vikten av att kommunicera med sitt ombud och AA:s ombud för att försöka lösa den uppkomna situationen. De mail som skickats mellan AA:s ombud och CC har jag fått för kännedom och jag har inte svarat på dessa. De mail som gått mellan parterna, som är inringade har jag inte tidigare tagit del av.

Avslutningsvis. Min intention var givetvis inte att agera ombud eller att vara partisk. Jag försökte bara hjälpa till genom att lämna korrekt information om den inbördes ordningen i fråga om vårdnadsdomen och den träffade överenskommelsen för att ge ett barn rätt till en så god kontakt som möjligt med båda sina vårdnadshavare. Jag har vid kontakterna uppmanat CC att ta kontakt med sitt ombud och AA:s ombud för att lösa de uppkomna problemen. Det föresvävade mig inte över huvud taget att jag skulle lägga in kommunikationen i ärendet som var avslutat. Min intention var att försöka lösa en uppkommen situation på ett sätt som bäst gagnade barnet. Jag kan överhuvudtaget inte förstå hur jag skulle medverkat till att parternas son blev kvar i USA i strid med parternas överenskommelse. Såvitt jag förstått, om CC:s uppgifter är korrekta, åkte AA hem till Sverige medförande barnets båda pass vilket medförde att CC var förhindrad att resa till Sverige med barnet. Jag har tagit del av ljudfilen och känner inte igen att jag skulle gett uttryck för att AA överträtt någon överenskommelse eller avgörande. Slutligen kan jag konstatera att den sista kontakt jag hade med CC

var i anledning av att han undrade var han ska vända sig nästa gång om han vill föra talan i fråga om vårdnad eller verkställighet. Jag informerade honom då om att han måste vända sig till Ystad tingsrätt som i sin tur ska skicka vidare målet till annan domstol eller förstärkningsstyrkan.

Tingsrätten redovisade i sitt remissvar följande bedömning:

Den information BB lämnat till CC är enligt min uppfattning helt korrekt. Hon säger i sitt meddelande kl. 09.48 den 5 augusti att hon inte har tillgång till protokollet med beslutet och framhåller vikten av att CC kommunicerar med AA. Senare samma dag har hon uppenbarligen läst beslutet i verkställighetsärendet, se e-postmeddelandet kl. 17.28, och hon förklarar för CC att beslutet inte är helt tydligt samt återigen att det är viktigt att kontakt sker med AA och/eller hennes advokat. Det finns med hänsyn till innehållet i e-postkonversationen ingen som helst anledning att tro annat än att BB – precis som hon själv säger – ville hjälpa genom att förse CC med korrekt information. (Observera att det är tydligt att BB fortfarande inte sett beslutsprotokollet kl. 16.44, då hon också e-postar CC, utan då endast har den dom verkställighetsärendet grundar sig på)

Det ska tilläggas att det naturligtvis är viktigt med försiktighet när kommunikation sker med en av parterna i ett mål eller ärende på det här viset. Sett i backspegeln borde BB, via Ystads tingsrätt eller genom sin kollega vid förstärkningsstyrkan, försäkrat sig om att AA också fick del av hennes konversation med CC för att undvika det som nu har hänt, nämligen att hennes objektivitet ifrågasätts. Det hade varit lämpligt enligt min uppfattning men jag ifrågasätter för egen del inte BB:s opartiskhet och anser inte att hon begått något fel som ska föranleda kritik från JO. Att CC dragit helt felaktiga växlar på BB:s besked är olyckligt, men knappast BB:s fel.

AA kommenterade remissvaret.

Rättslig reglering och mina utgångspunkter

Domstolar ska i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttä saklighet och opartiskhet (1 kap. 9 § regeringsformen, RF). Kravet på saklighet och opartiskhet omfattar inte enbart hur en sak rent faktiskt har handlagts och vilka verkliga skäl som ligger bakom ett beslut eller annat handlande från en domstol. Även hur domstolens agerande har uppfattats är av betydelse. Man talar ibland om en objektiv och en subjektiv sida av grundlagsbestämmelsen. Det subjektiva är hur en domstol själv anser sig ha agerat, medan det objektiva är hur domstolens agerande kan uppfattas utifrån. Redan risken för att andra kan uppfatta att saklighet och opartiskhet inte iakttas är tillräckligt för att ett handlande ska kunna anses strida mot kraven i bestämmelsen. (Se Bull och Sterzel, Regeringsformen – en kommentar, 4 uppl., 2019, s. 54 f.)

Det är viktigt att domstolar i sina kontakter med allmänheten uppträder på ett sådant sätt att allmänhetens förtroende för den dömande verksamheten upprätthålls. En domare ska iakttä krav på ett korrekt bemötande som följer med den offentliga tjänsten. I en domstols uppgifter ingår vidare att i lämplig utsträckning bistå enskilda med upplysningar i frågor som rör domstolens verksamhetsområde (se bl.a. 13 § förordningen [2003:234] om tiden för tillhandahållande av domar och beslut, m.m.). Det kan handla om att ge upplysningar av mer formell art, t.ex. att ge anvisningar för att fylla i formulär till

stämningsansökan och lämna allmänna upplysningar om förfarandet vid domstolen (prop. 1986/87:89 s. 117).

Det förekommer att parter i mål och ärenden vid de allmänna domstolarna vänder sig till domstolen eller direkt till en enskild befattningshavare med frågor efter att handläggningen har avslutats. Om och hur sådana frågor ska besvaras får bedömas från fall till fall. De upplysningar som domstolen lämnar kan se olika ut beroende på omständigheterna i det enskilda fallet men måste, som JO tidigare uttalat, hålla sig inom ramen för vad som är tillåtet enligt regeringsformens krav på saklighet och opartiskhet (se exempelvis JO 2014/15 s. 71, som gällde en tingsrättslagman som hjälpt en part att formulera ett överklagande i ett domstolsärende).

Inom Sveriges Domstolar finns sedan många år en förstärkningsstyrka av domare. Syftet med förstärkningsstyrkan är att kunna täcka upp tillfälliga behov av ökad arbetskraft hos domstolarna. (Sveriges Domstolars årsredovisning 2020, s. 21.)

Bedömning

Rådmannen BB från förstärkningsstyrkan handlade under en tid ett verkställighetsärende som pågick mellan CC och AA vid Ystads tingsrätt. Ärendet avslutades genom att parterna träffade en överenskommelse vid ett sammanträde den 19 juli 2019, varvid tingsrätten skrev av ärendet. Vid den tidpunkten hade BB:s ansvar för ärendet sedan en tid övergått till en annan rådmann och hon deltog således inte vid sammanträdet.

Den 3 augusti 2019 mottog BB ett e-postmeddelande från CC där det framgick att han ville komma i kontakt med henne angående protokollet från sammanträdet. Enligt meddelandet ansåg CC att lydelsen i protokollet inte överensstämde med den samförståndslösning som parterna hade träffat. Därefter hade BB och CC flera kontakter, både muntligen och per e-post, om bl.a. överenskommelsen och dess förhållande till den dom från våren 2018 som varit föremål för verkställighet.

Utredningen visar att CC och AA kom att ha olika uppfattningar i fråga om innebörden av den överenskommelse som de hade ingått vid sammanträdet. Jag vill inledningsvis framhålla att jag inte uppfattar vare sig de redovisade e-postmeddelandena eller vad som framgick av utredningen beträffande BB:s övriga kontakter med CC på så sätt att hon kan anses ha tagit ställning för någon av parterna eller gett CC råd om hur han kunde argumentera till stöd för sin tolkning. Enligt min mening är det vidare tydligt att BB:s sista skriftliga svar den 5 augusti 2019, som lämnades efter att hon hade läst överenskommelsen, innebar att den enligt henne kunde tolkas på två sätt. Det har således inte kommit fram något som tyder på att BB:s avsikt med kontakterna med CC varit någon annan än vad hon gjort gällande, nämligen att bistå CC med korrekt

information i syfte att lösa den situation som uppstod till följd av bl.a. parternas olika syn på överenskommelsen.

BB:s ansvar för verkställighetsärendet hade emellertid upphört före sammanträdet där parterna kom överens och hon närvarade inte under de diskussioner som ledde fram till samförståndslösningen. Redan av den anledningen har jag svårt att förstå varför BB över huvud taget ansåg att hon behövde besvara CC:s frågor på det sätt hon gjorde i de redovisade e-postmeddelandena, i stället för att helt enkelt hänvisa CC till hans ombud, den rådman som varit ordförande vid sammanträdet eller någon annan vid tingsrätten. Att bistå en part på det sätt som BB gjorde går under alla förhållanden utöver vad som kan anses ingå i en domares allmänna skyldigheter i fall då en part i ett avslutat mål eller ärende vänder sig till domstolen med frågor.

Jag vill understryka att redan risken för att parter och andra kan uppfatta att en domare eller rätten inte iakttar saklighet och opartiskhet kan vara tillräckligt för att ett handlande anses strida mot kraven i 1 kap. 9 § RF. Genom att uttala sig om hur en tidigare dom och parternas överenskommelse kunde tolkas fanns det en påtaglig risk för att CC skulle ta BB:s svar till intäkt för att hans uppfattning om parternas överenskommelse var riktig, trots att detta inte var hennes avsikt. Även det förhållandet att BB inlät sig i upprepade telefonsamtal och andra skriftliga kontakter med CC gällande frågor som på olika sätt anknöt till verkställighetsärendet innebar, särskilt då hon inte tycks ha dokumenterat innehållet i dessa, enligt min mening en risk för att hon skulle kunna uppfattas ha tagit ställning för honom. AA:s JO-anmälan bekräftar detta; hon har uppenbarligen uppfattat att BB agerat partiskt till förmån för CC.

Det är viktigt att en domare så långt möjligt och är lämpligt dokumenterar samt redovisar utförda åtgärder som har samband med ett mål eller ärende (jfr 5 § förordningen [1996:271] om mål och ärenden i allmän domstol). I det här fallet tycks alltså BB inte ha upprättat någon tjänsteanteckning efter sina muntliga kontakter med CC och det är klarlagt att hennes meddelanden till och från honom inte vidarebefordrades till Ystads tingsrätt. Eftersom BB inte hade sin ordinarie tjänstgöring vid tingsrätten borde hon ha sett till att meddelandena skickades dit. Det hade därefter fått ankomma på tingsrätten att ta ställning till om handlingarna skulle diarieföras eller hanteras på annat sätt, liksom till om AA skulle få del av dem.

Även om det alltså inte finns någonting i ärendet som tyder på att BB tagit ställning för någon av parterna, anser jag sammantaget att hon hanterat kontakterna med CC på ett sådant sätt att det funnits en risk att hennes opartiskhet har kunnat ifrågasättas. Hon kan därför inte undgå kritik.

Vad som i övrigt har kommit fram i ärendet ger inte anledning till någon åtgärd eller något uttalande från min sida.